

Գեր. Եպիսկոպոսներուն, իսկ երկու Սարկաւագներ կը կրեն պատրիարքական իշխանութեան խորհրդանիւթ քափօրական մեծ խաչն ու հովուական գաւազանը: Վանքի դռն քափօր կը ստուարանայ Հոգ. Վարդապետ Հայրերով որուն կը հետեւին ուսանողներին եւ ժողովուրդ, իսկ քափօրին առջեւն ընթաց կ'առնեն, ուսիկանական խումբ մը եւ ապա մեր սկառսներու երկաւանից շարք իրենց դրօշներով: Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկառսներու նուագախումբը զորդագին կ'առաջնորդէ մեծագնացուած քափօրը շարժման մէջ ղեկելով Նուսադէմի Հայր քեօսար բնակչութիւնը: Մինչ քափօր կը յառաջանայ դէպի Ս. Զարուբեան Տաճար, փողոցները խոնարհուած են մարդկային զանգուածներով, լեցնելով մինչեւ պատուհաններն ու սանիքները:

Այս ընթացքով քափօր կը հասնի Ս. Զարուբեան, որուն մեծ դարպասին առջեւ զգեսաւորուած կը սպասեն, ժառանգաւոր Սաներ, Սարկաւագներ եւ Ս. Զարուբեան ժամաւոր վարդապետներ, շեղօրէն զգեսաւորուած ըստ կարգի ու ասիանի: Կը զգեսաւորուի նմանապէս Գեր. Տեղապահ Սրբազանը Նրանաւորի Շիրայակի արհաւիրքն ու ոսկեհուռ հնօրեայ զգեստներով, ու «Հրաւարա»ի երգեցողութեամբ կ'առաջնորդուի դէպի Փրկչական Գերեզմանը, ուր կը կատարեն իրենց ուխտը Միաբանութեան բոլոր անդամները: Ապա քափօր կը յառաջանայ դէպի Բ. Գողգոթայի մեր մասուր, ուր կը կատարուի Կիրակմուսի ժամերգութիւնն ու Ս. Վարդանանց նախասօնակը սրտառուչ հանդիսութեամբ: Տնօրինական Սրբաւորեաց աղբիւրքեան քափօրէն յետոյ, Միաբանութիւն, ուսանողներին եւ ժողովուրդ կը վերադառնան Մայրավանք, նոյն հանդիսաւոր գնացով ու կարգով, ինչ որ եղած էր մուսի պարագային:

17 Փետր. Կիր. — Առաւօտեան ժամը 5-ին, Ս. Զակոբեանց Միաբանութիւնը գլխաւորութեամբ Գեր. Տ. Սուրեն Սրբազանի կ'իջնէ Ս. Զարուբեան Տաճար: Գողգոթայի Սրբավայրին ուխտի աղբիւրքեան յետոյ վերանան մեր Մասուրին մէջ կը կատարուի Առաւօտեան ժամերգութիւն:

Ժամը 8-ին, իր շախմուքով Տաճարէն ներս մուտք կը գործէ Գեր. Տեղապահ Սրբազանը, ու կը սկսի օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին

վրայ, որուն շրջափակը արդէն իսկ խոնարհուած է ժողովուրդի հոծ բազմութիւն ու հաւիւրաւոր աշակերտութիւն: Կը պատարագէ Գեր. Տ. Սուրեն Ս. Եպս. Քեմհանեան, իսկ Ս. Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Կոմիտաս Վրդ.ի բառածայն դաւանաւորումով: Կը քարոզէ Գեր. պատարագիչ Սրբազանը, շեշտելով Ս. Վարդանանց այս սօնակատարութեան անհրաժեշտութիւնը քեկոնական եւ քեկազգային տեսակետով, նոյն ասեմ զրուակելով Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետի հրահանգին կանխանոց իմաստութիւնը այս առիթով:

Յետ Ս. Պատարագի, Ս. Գերեզմանին շուրջ կը բոլորուի օրուան մեծահանգէս քափօրը՝ գլխաւորութեամբ Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր, որ ի ձեռին ունէր Ս. Վարդանի Մասունքը աչի մը մէջ ամփոփուած. քափօրին կը մասնակցէին Եպիսկոպոսական դասը, Հոգ. Վարդապետներ եւ ուսանողներին, շեղօրէն զգեսաւորուած ըստ կարգի եւ ասիանի, խաչ ու խաչվաններով ու վառեալ մոմերէններով, մինչ զպիւրները քայքայէին դաւանաւորութեամբ կ'եղանակէին Ս. Վարդանանց Շարականը «Նորահրաւիր պատկաւոր»: Հանդիսութեանց այս շեղութեան մէջ զգալի էր որ Ս. Վարդանանց նահատակութեան խորհուրդն միայն կ'առնէին սա պահունքները բոլոր հայորդիներուն, որոնք խորին երկիւղածութեամբ կը լեցնէին Տաճարը ու արցունք աչիւններ կը հետեւէին արարողութեանց վսեմական ընթացքին:

Կատարելէ յետոյ Պատանաւորի Ս. Գերեզմանի հանդիսական կարգն ու ընթերցումները, քափօր կը բարձրանայ մեր վերնամասուրը ուր Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր օրհնութիւնը կը փակէ այս առաջին հանդիսութիւնը:

Միաբանութիւն, ուսանողներին, սկառսներ եւ ժողովուրդի բազմութիւն, եւրեկուան շեղութեամբ կը վերադառնան Մայրավանք, Նուսադէմի փողոցները անգամ մը եւս լեցնելով իրենց հոգեւոր խանդին ու եռանդին շառաչներով:

Բ. ՀԱՆԳԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԵԹՂԵՀԷՄԻ

ՆԻ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ ՏԱՀԱՐԻՆ ՆԵՐՍԻ

24 Փետր. Կիրակի առաւօտուն, Ս. Յակոբի զանգերուն հետ անգամ մը եւս կը խորհրդի Մայրավանքի արտաքին հրապարակը, եկեղեցականներով, ժողովուրդով, ուսանողութեամբ եւ սկսուսներով ու ժամը 8-ին, զլիւսաւորութեամբ Գեր. Տեղապահ Ս. Հոր, քափօրը համբայ կ'ելլէ, հիւզ 16 Փետր.-ի երեկոյեան գնացքի հանդիսաւորութեամբ ու կարգով: Ու յառաջանալէ յետոյ մինչեւ հաղախ Ս. Ասուածածնայ զուրը քափօրական կը տեղաւորուին ինքնաշարժերու երկար գնացքի մը մեջ, ոսկիանական ջոկատի մը առաջնորդութեամբ, համբայ կ'ելլեն դէպի Ս. Ծննդեան Բաղար, Բերդեհեմ: Համբուն մինչեւ կեսը դիմաւորութեան եկած էին Բերդեհեմի Բաղարապետութեան եւ Հայ ժողովուրդի ներկայացուցիչները ու ձիաւոր ոսկիաններու ջոկատ մը, որոնց առաջնորդութեամբ պատկառելի այս Հայաքափօրը մուտք կը գործէ Բաղարէն ներս, որուն մեծ հրապարակին կը սպասէին ուսանողութիւն եւ Միաբանութիւն եկեղեցական զգեսաւորումով, խաչ ու խաչվառներով: Ս. Ծննդեան մեր զանգերու երկարատեւ զօղանջը արդէն իսկ հրապարակը լեցուցած էր Հայ քեօսը ժողովուրդի հոծ բազմութեամբ: Հոս Գեր. Տեղապահ Հայրը կ'ողջունուի դիմաւորութեան եկած նահանգապետէն, ու հաղապետէն ու տեղւոյն կառավարական կազմէն, ապա զգեսաւորուելով կը նախագահէ քափօրին որ Ս. Վարդանանց շարականի երգեցողութեամբ կը յառաջանայ դէպի Ս. Ծննդեան Տաճար: Կը կատարուի Ս. Ծննդեան այրի ուխտի արարողութիւնը ու ապա կը սկսի օրումն Ս. Պատարագը. նոյն ու մեծահանգէս վայելչութեամբ: Կը պատարագէ Գեր. Տ. Ռուբէն Ս. Արեւիկա. Մանասեան, եւ կը Բարոզէ, գրուածելով Վարդանանց նահապետութեան մեծ խորհուրդը: Յետ Ս. Պատարագի կը կազմուի օրումն քափօրը, բոլոր եկեղեցականները զգեսաւորումով յառաջանալով Ս. Ծննդեան սիւնազարդ գաւթէն կը բարձրանան Մեր վանքը, մինչ քափօրին նախագահ Գեր. Տեղապահ Սրբազանը, Ս. Վարդանի աչն ի ձեռին կ'օրհ-

ներ հաւասարեցնեն խուռներով բազմութիւնը: Ժամը գրեթէ յ. մ. 1-ն էր երբ Միաբանութիւն, կը վերադառնար դէպի նրա սաղեմ — Մայրավանք, ընկերակցութեամբ ձիաւոր ոսկիաններու, իսկ հաղախն ներս մուտքը դարձեալ ոսկիաններու եւ Հայ աւրիներու առաջնորդութեամբ, մինչ Մայրավանքի մեծ զանգը կ'աւետէ քափօրին վերադարձը Ս. Ծննդեան Բաղարէն, ու ժողովուրդի խուռներով բազմութիւնը կը լեցնէր նամբաները, մանաւանդ Հայոց քաղի շրջափակին մէջ:

Գ. ՀԱՆԳԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳԵԹՍԵՄԱՆԻԻ

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ ՏԱՀԱՐԻՆ ՄԷՋ

26 Փետր. Ս. Ղեւոնդեանց Բանաւայելցն. — Երեւոթքի առաւօտուն, Գեր. Տեղապահ Հայրը, ընկերակցութեամբ Գեր. Նախկնդոսաց եւ Հոգ. Վարդապետաց եւ առաջնորդութեամբ ոսկիաններու, Հայ սկսուսներու եւ բարապետներու եւ հետեւողութեամբ ժողովուրդի հոծ բազմութեան կ'իջնէ Գեր. սեմանի, ուր Ս. Ասուածածնայ Տաճարին գաւթին մէջ կը սպասեն զգեսաւորեալ խումբ մը վարդապետներ եւ աշակերտութիւն: Գեր. Տեղապահի եւ Ս. Նախկնդոսաներու զգեսաւորուելէն յետոյ, քափօր «Հրաշափառ»ի երգեցողութեամբ մուտք կը գործէ տաճար, որմէ յետոյ կը մատուցուի օրումն հանդիսաւոր Ս. Պատարագը, Ս. Կոյսի գերեզմանին վրայ: Կը պատարագէ Գեր. Տ. Նորայր Ս. Նպա. Պողարեան որ նաեւ կը Բարոզէ իրեն նիւր ունենալով Ս. Ղեւոնդեանց Բանաւայելցն նահապետութիւնը: Յետ Ս. Պատարագի, Միաբանութիւնը կը վերադառնայ Մայրավանք, առաջնորդութեամբ ոսկիաններուն եւ Հայ արիներուն: Իսկ հետեւորդ ժողովուրդի բազմութիւնը ստուարաբիւ երանգով ըլլալու չափ:

Գ. ՀԱՆԳԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԻՆ ՆԵՐՍ

27 Փետր. Չորեքեաբբի յ. մ. ժամը 3-ին, յետ երեկոյան ժամերգութեան կը կատարուի Ս. Վարդանանց տօնին նախատօնակը, Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, նախագահութեամբ Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր, եւ մասնակցութեամբ եպիսկոպոսական դասուն եւ բովանդակ Միաբանութեան: Մայր Տաճար ամբողջութեամբ լեցուն է ժողովուրդի եւ ուսանողութեան հոծ բազմութեամբ: Աւարդութիւններու վայելչութիւնը կը շեշտուի տօնին բացառիկ հանգամանք. իսկ Գեր. Տեղապահ Հայր Մայրավանքի հնաւանդ սովորութեան համաձայն նախատօնակի ընթացքին ի ձեռնին ունէր Ս. Յակոբի գանձասան նուիրական յիշատակներէն Հերովմ Բ. Կիլիկեան բազաւորի միակնուր սաքե քանկարժէք գաւազանը:

28 Փետր. Հինգեաբբի. Ս. Վարդանանց Չորավարացն: — Ս. Արքունի կողմէ մասնաւոր կարգադրութիւններով զոց են բաղադրուի Հայ վարժարանները, արհեստանոցները, ու նոյնիսկ օտար վարժարաններու Հայկական բաժինները:

Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարը հազած է արդէն տօնական օրերու իր շքեղ զարդարանքը, քանկարժէք վարագոյրներ, զորքեր, ու հարիւրաւոր արժաքայ կանթեղներու գոյնզգոյն պսակներ. իսկ Աւագ Խորանի կողմին, Ս. Վարդանի նկարին առջեւ յարուած է փոքրիկ խորան մը ուր կը հանգչի սուրբին մասունք-Աչքը, խուկի ու մոմերու պարուրանքի մը մէջ: Առաւօտեան ժամերգութեան աւարտին կը սկսի հանդիսաւոր Ս. Պատարագը: Աւանդական սովորութեան համաձայն տօնական պատարագիչն է Ժառանգաւորաց Վարժաւանի եւ Ընծայարանի Տեսուչը՝ Հոգ. Տ. Սեբովքե վրդ. Մանուկեան: Ս. Պատարագի երգեցողութիւնները բաղլըր ներգանակութեամբ կ'եղանակէր երկսեռ երգչախումբ մը կազմուած Սալիմահայ երիտասարդներէն: Սալիմահայ զաւուրք իր բոլոր դասակարգերով անխափր ներկայ է ու եկեղեցին կը յորդէր հաւատացեալներու եւ ուսանողներու բազմութեամբ:

«Հայր Մեր»էն առաջ պատարագիչ Հայրսուրբը խօսեցաւ կուռ եւ ներհուն բարոյ մը, պանծացնելով յիշատակը Ազգային ե-

կեղեցական Մեծ պատերազմի նահատակներուն: Իսկ յետ Ս. Պատարագի կատարուեցաւ հանդիսաւոր հոգեհանգստեան կարգ բովանդակ Հայ նահատակաց հոգիներուն ի հանգիստ:

.

Յետ միջօրէի մասնաւոր եկեղեցական հանդիսութիւն մըն ալ կարգադրուած էր քե Մեր ժողովուրդին եւ քե օտար հրաւիրեալներու համար: Վանքի դրան, եկեղեցւոյ եւ Պատարագարանի մուտքերը երեկուրէն արդէն զարդարուած էին Ս. Վարդանի մեծագիր նկարներով, շրջապատուած կամրաւագոյն լուսավառութիւններով եւ դպարներով, իսկ Աւագ Դռնէն մինչեւ Պատարագարան ու Մայր Տաճար փռուած զորքերով:

Յ. մ. ժամը 2.30-ին կը սկսին հնչել Մայրավանքի բոլոր մեծ ու փոքր զանգերը, մինչեւ իսկ եկեղեցւոյ գաւթին հնօրեայ կոշնակները: Մայր Տաճարը, գաւթը, ու շրջակայ ճանիքներ ու պատուհաններ կը յորդին ժողովուրդի բազմութեամբ: Մինչեւ ժամը 3, հետզհետէ կը հասնին օտար հրաւիրեալներ, Յոյն եւ Լատին պատարագարաններու եւ այլ կրօնական համայնքներու ներկայացուցիչներ, երուսաղէմի բաղաւաղէք, կառավարական եւ զինուորական բարձրասիւնան անձնաւորութիւններ ու զանազան պետութեանց հիւպատոսներ:

Պատարագարանի սրահին մէջ կը զգեսաւորուի բովանդակ Միաբանութիւնը, Ս. Յակոբի գանձասան տմենէն քանկագին զգեսներով: Կը կազմուի բափօր Գեր. Մրբազան Հօր նախագահութեամբ զգեսաւորուած Ս. Արքունոյ Նշանակալիշատակ պատարագներէն Գրիգոր Շիրայակիւի ոսկեկար շուրջաւոր ու Գրիգոր Պարոնսէրի ոսկեհուռ եմիփորոնով, իր ձեռքին նրբարուեստ ու քանկագին գաւազանն ու աղամանդակուռ խաչը: Ս. եպիսկոպոսները զգեսաւորուած քանկագին շուրջաւորներով ու եմիփորոններով, վարդապետներ ոսկեքել ու խաչանիշ շուրջաւորներով, իսկ սարկաւազներ եւ դպիրներ, քանկագին շապիկներով, բոլորն ալ Ս. Վարդանանց նահատակութիւնը խորհրդանշող վառ-կամրագոյն:

Ժամը 3.30-ին, զանգակներու ղողանջին հետ, ընթացք կ'առնէ երկարածիկ բափօր, «Հրաշափառ»ի երգեցողութեամբ, կամրագոյն խաչվառներով, խուկնով եւ

վառեալ մամեղեցներով, ու ոսկեհանգեթեմբապաններու առաջնորդութեամբ վեճօրէն կ'իջնէ պատրիարքարանի սանդուղներէն գեղի Մայր Տաճարի զաւիրը, ուր ի պատուի կը սպասեն, Ն. Հ. Բարեխիւական, Հ. Ե. Մ. եւ Հ. Մ. Ը. Մ. -ի հարիւրեակ մը սկառսները: Մտառուչ ու շատ տալուորիչ էր բաժնի մասեր շեղօրէն զարգացում ու լոյսերով ողորդում Մայր Տաճարէն ներս, այդ տալուորութեան անմասն չէին մնար նոյն իսկ օտար հրաւիրեալները: Թափօրեակնիք իրենց տեղերը կը գրաւեն, Ս. Տաճարի դասէն ներս: Մուտքի սաղմոսէն յետոյ դպիրներ կ'եղանակեն «Էջմիածինն ի Հօր» շարականը որուն ընթացքին անգամ մը եւս կը սկսին լողանցել Մայրավանքի բոլոր զանգերն ու կոչնակները, մինչ Տեղապան Սրբազանը, ոսկեօղբու վառ ի ձեռին կը կատարէ խնկարկութիւնը: Ապա Տ. Տ. Սերովբէ եւ Հայրիկ վարդապետներէն եւ Պր. Նորայր Աստուծոյն հայրէն, արաքերէն եւ անդիներէն լեզուներով կը կարգադուր Ս. Վարդանանց նահատակութեան պատմութիւնը, միջանկեալ շարականներու ներդաշնակ երգեցողութեամբ: «Նորահաւ» շարականով եւ Գեր. Տեղապան Ս. Հօր աղօթքով կը փակուի աւելի քան մէկ ժամուայս եկեղեցական հանգիստութիւնը, որմէ յետոյ, նախագահութեամբ Գեր. Տեղապան Ս. Հօր՝ Միաբանութիւնը կը բարձրանայ Պատրիարքարան, իրենց կը հետեւին հայ քեօտար բոլոր հրաւիրեալները: Պատրիարքարանի մեծ դահլիճը սա պահուն իր շքեղութեամբ կը մրցի Մայր Տաճարի շեղութեան հետ, ու բիւրեղեայ ջահերու եւ ելեֆանտական բազմաթիւ լոյսերու զեղումին տակ կը սկսի Հանգիստութեան Բ. մասը: Բոլոր հիւրերը կը պատուուին քեյով ու նոյն սեղանով, ամէն ինչ կարգադրուած այնքան վայելչութեամբ որ մինչեւ ուշ տեսն պատրիարքարանն ու շրջափակը կը մնային հրաւիրեալներով լեցուն: Օրերով բոլոր օտար հրաւիրեալներու մէջ խօսքի նիւթ էր վարդանանց մեր հանգեթը:

Հոս կը փակուին Վարդանանց 1500-ամեակի Յոբելինական հանգիստութիւնները: Ունինք խորունկ գոհունակութիւն, անոր համար որ նուսաղեմի Հայոց Պատրիարքութիւնը, հակառակ իր տեսնական ու բաղաժանան շատ անցաւ պայմաններուն, կրցաւ պէտք եղած մեծ վայելչութեամբ փառաւորել դարադարձը մեր անմահանուն մեծ սուրբե-

րուն, գերազանցելու չափ նոյնիսկ այս առիւթը զաղուրանայութեան բոլոր հանգիստութիւնները: Գոհունակութիւնը ունինք այս տեսնականութեանց ամբողջ ընթացքին որ ոչ միայն նուսաղեմիականութիւնը ունեցաւ խանդավառութեան եւ հոգեւոր ապրումի օրեր, այլեւ լուսազոյն նիւթերով Ս. Քաղաքին միշտազային շրջանակներու լայն ուշադրութեան բերուեցաւ մեր ազգային ու եկեղեցական պատմութեան շեղազոյն էջերէն մին:

Կ'աղօթենք որ Տեր Ս. Վարդանանց նահատակներուն աղօթքով զօրացնէ ու բարգաւաճէ Հայց. Առաքելական Մայրենի եկեղեցին ու Մեր Հայրենիքը, ու առաջանէ աշխարհալուծ մեր ժողովուրդի բոլոր զանգուածներէն ներս համեմատութեան ու սիրոյ ոգին:

Այս առիւթ չենք ուզեր յիշատակութեան դուռն ձգել Ս. Վարդանանց 1500-ամեակի տեսնականութեան առիթով կարգ մը ժողովրդային հանգիստութիւններ որոնք կազմուած են Ս. Քաղաքի երիտասարդութեան կողմէ: Նրեք միութիւններ, — (Ս. Թարգմանչաց Շրջանաւարտիք Միութիւն, Հ. Ե. Միութիւն եւ Հ. Մ. Ը. Միութիւն) հետեւեալ տարիներ կազմուածներ ու յիշատակի հանգիստութիւններ որոնց կը նախագահէր Գեր. Տեղապան Սրբազանը, ու ներկայ էին Ս. Արքեպիսկոպոս վարդապետ հայրերը ու ժողովուրդը:

Ս. ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ 1500-ԱՄԵԱԿԻ

ՏՆՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄՄԱՆԻ ՄԷՋ

28 Փետր. Հինգշաբթի, Ս. Վարդանանց տօնին օրը, Ամմանի Ս. Աստուածածին Մատուռին մէջ կը մատուցուի հանգիստաւոր Ս. Պատարագ, ի ներկայութեան ժողովուրդի հոծ բազմութեան:

Կը պատարագէ տեղւոյն Հոգեւոր Հովիւր՝ Հոգ. Տ. Կորիւն Վրդ. Մանուէլեան: Հոգ. Հայրսուրբը կը բարոյէ բնաբան ունենալով Առաքել Գ. զլ. Յրդ համարը, «Յաշտ անգղամաց բուեցան քե նոքա մեռան բայց ի խաղաղութեան են...»:

Յետ Ս. Պատարագի, եկեղեցւոյ արանին մէջ տեղի կ'ունենայ հանգիստութիւն մը. կը բանախօսեն Հոգ. Տեսուչն ու ուսուցչական կազմի անդամները. կ'ըլլան նաեւ մեներգներ եւ արտասանութիւններ տեղւոյն Ս. Արքեպիսկոպոս վարժարանի սաներուն կողմէ: